

**BANII ÎN CUPLU
ȘI ÎN FAMILIE**

BOOKZONE

Marie-Claude François-Laugier

BANII ÎN CUPLU ȘI ÎN FAMILIE

Traducere de
Raluca Furtună

philobio

„Se știe că cei săraci suferă din cauză că n-au de nici unele și că nimeni nu le dă o mână de ajutor; în schimb, cei bogați se înfurie doar la simpla idee că le-ar putea lipsi ceva sau că cineva li s-ar opune.“

La BRUYÈRE

CUVÂNT ÎNAINTE

Să vorbim, în sfârșit, despre bani!

Prin prisma celor două profesii pe care le am (specialist în finanțe și terapeut), am descoperit, de-a lungul vieții, că doar foarte rar oamenii – eu nu fac excepție! – au sau întrețin o relație cu adevărat neutră cu banii. Folosirea lor le induce adesea un sentiment de vinovăție; discuțiile despre bani provoacă disconfort, iar în cuplu, în familie, în cadrul firmelor sau al companiilor, banii pot genera comportamente nesănătoase sau profund dăunătoare.

Prea multe persoane suferă din cauza banilor, din cauza dorinței de a-i deține, a nevoii, a frustrării, a fricii că vor rămâne fără ei sau că nu vor avea de ajuns, ori din cauza temerii că au cheltuit prea mult și vor ajunge din nou pradă lipsurilor. Cu toate acestea, deși consultăm medicul și psihologul pentru tot felul de probleme – precum depresii nervoase, angoase, frigiditate sau impotență, alcoolism, dependență de droguri, sau pur și simplu pentru că ne simțim singuri – rareori se întâmplă să căutăm ajutor de specialitate atunci când suferința are legătură cu banii. Și totuși, atunci când îi ascultăm pe cei din jur, pe prietenii noștri, sau chiar pe noi înșine, vorbind despre o problemă referitoare la dragoste, cuplu, copii, o moștenire, părinți sau serviciu, la un moment dat cineva va aduce vorba

BANII ÎN CUPLU ȘI ÎN FAMILIE

despre bani. Nimeni nu spune în mod explicit „am probleme cu banii”, ci se referă, în schimb, la o ruptură, un divorț, o concediere, operațiuni financiare ratate, faliment, frica de viitor, nedreptățile suferite sau resimțite în sânul familiei, teama de a nu fi plătit, anxietatea creată de scadențe, amărăciunea de a fi fost privat de ceva sau escrocat, ori nevoia de siguranță.

În aceste cazuri, banii se insinuează în relații, le otrăvesc; sunt subiect de ceartă, hrănesc fobii, dau naștere unor replici agresive și nesăbuite; din cauza banilor se destramă cupluri și familii – și aici vorbim doar de efectul unor banale nevroze. Există însă și situații extreme, în care fixațiile pe tema banilor și acțiunile ce decurg de aici pot conduce la patologii grave. Astfel, unii oameni rămân închistați într-o atitudine acaparatoare, devenind avari; alții dezvoltă o neîncredere paranoică, se izolează de lume și pot chiar să-și găsească sfârșitul. Alții cheltuiesc în mod compulsiv, făcând risipă și îndatorându-se excesiv; aceștia se pun în pericol pe ei înșiși, dar și pe cei apropiați. Unii dau în patima jocurilor de noroc, în care banii nu sunt scopul, ci mobilul, și intră într-un angrenaj fatal care seamănă cu dependența de droguri. În fine, alții sunt stăpâniți de obsesia acumulării, în detrimentul oricărui alt obiectiv și oricărui alt interes. Aceste persoane sunt realmente bolnave din cauza banilor și, chiar dacă nu sunt conștiente de asta, au nevoie să urmeze un tratament și să fie ajutate.

Ce reprezintă banii pentru fiecare dintre noi? Dacă vom pune această întrebare celor din anturajul nostru – prieteni, colegi – vom fi surprinși de diversitatea răspunsurilor. Fiecare își proiectează propriile dorințe, temeri și fantezii asupra acestui cuvânt. Unii spun că banii reprezintă visul suprem, libertatea, satisfacția, plăcerea, puterea, reușita, accesul la beneficiile materiale. Alții vorbesc despre fericire (ca și când nu ar fi posibil să fim bogați și disperați, în același timp), despre

facilități, despre gustul dulce al vieții sau despre viață, pur și simplu (a avea sau a nu avea bani echivalează, pentru ei, cu a fi sau a nu fi). Alții, dimpotrivă, evocă tristețea, nefericirea, lipsurile. Iar o altă categorie, ce-i drept mai puțin numeroasă, vede banii ca pe ceva care trebuie să circule în permanență, un mijloc de schimb și de a-ți câștiga existența.

Cărui fapt se datorează raporturile noastre atât de complicate cu banii? Cum ne otrăvesc banii viața de zi cu zi? Și care sunt mijloacele prin care putem să ne detașăm puțin de ei? În prima parte a acestei cărți, vă propun să vă aplecați asupra felului în care percepeți banii la nivel intim, asupra istoriei personale cu banii. Ne vom întoarce în timp până la primii ani ai copilăriei și vom vedea, de exemplu, în ce fel modelele parentale ne pot marca pe viață. Vom aborda subiecte precum dorința de putere, frica de bani, dorințele de afirmare personală și dependența de bani. Vom vedea, apoi, cum apar problemele la vârsta adultă și ce se întâmplă atunci când, într-un cuplu, un partener vrea să-l facă pe celălalt să „plătească”, sau când unul câștigă mai mult, ori când cuplul se destramă. Vom vorbi, desigur, și despre problemele legate de moșteniri, dar și despre rolul pe care îl joacă banii în relațiile dintre părinți și copii. Vom discuta despre cumpărătorii compulsivi și împătimitii jucurilor de noroc și vom reflecta asupra impulsurilor ce stau la baza anorexiei financiare sau a spiralei cumpărăturilor și datoriilor.

Nu e ușor să ne „reglăm conturile” cu banii. Îmi doresc ca, prin această carte, să vă dau o mână de ajutor, indiferent dacă aveți bani mulți sau puțini. Nu veți găsi automat aici răspunsul la toate problemele și întrebările pe care vi le puneți, și e normal să fie așa, pentru că așteptările voastre sunt chiar o parte a problemei, dar sper că această carte vă va oferi prilejuri de reflecție și că veți adopta o atitudine lipsită de complexe și mai sănătoasă față de bani.

* * *

BANII ÎN CUPLU ȘI ÎN FAMILIE

Înainte de a aborda diversele manifestări ale bolilor legate de bani – fie ele benigne sau maligne – care apar în diverse etape ale existenței noastre, vă propun să vă întrebați ce sentimente vă provoacă acest zeu (sau demon), atunci când reflectați la temele următoare:

- Sunt întotdeauna tăcut atunci când vine vorba de bani. Nu am chef nici să vorbesc, nici să mă gândesc la asta. Prefer să evit întrebarea. În același timp, probabil că aș putea citi ce cred ceilalți despre acest subiect, din curiozitate sau amuzament.
- Grijele financiare îmi provoacă o senzație de lipsă, dorință, insatisfacție, anxietate, mânie și invidie față de cei care au foarte mulți bani. Această chestiune îmi provoacă uneori insomniile.
- Fac orice pentru bani – desigur, fără să încalc legea, dar mințindu-mă pe mine însumi și pe ceilalți, angajatorul, bancherul, familia. Apoi, mi-e rușine și mă învinovățesc, deși simt o anumită satisfacție pentru că am obținut ce voiam.
- Vreau să ating un nivel de prosperitate și s-o afișez cheltuind fără să trebuiască să țin socoteala, făcând cinste celorlalți, cumpărând cadouri. Vreau să fiu recunoscut drept o persoană foarte generoasă, chiar dacă eu știu că ar fi mai rezonabil să economisesc. Pe scurt, îmi asum niște riscuri pentru a obține iubirea și aprecierea celorlalți.

Dacă vă recunoașteți în una dintre aceste descrieri, nu vă panicați! Nu înseamnă neapărat că suferiți din cauza banilor, ci mai degrabă că aveți nevoie să vedeți lucrurile mai clar în anumite privințe.

CAPITOLUL I

Nevoi, putere, dependență

Banii sunt mai mult un simbol decât un obiect concret. Sunt o oglindă care reflectă stările noastre afective, clipele de căutare a plăcerii, lipsurile, stările de apatie, de tristețe și dorințele noastre de a avea putere, autoritate, autonomie, de a stăpâni și a poseda.

Care este originea relației adesea problematice pe care o avem cu banii? În ce cadru psihic și simbolic se situează această relație? De ce și în ce fel depindem noi de bani? Se impune o întoarcere în timp, la sursă, pentru că se pare că toate comportamentele noastre, toate atitudinile referitoare la bani își au originea în fragedă copilărie și în adoptarea modelelor parentale, până la vârsta adultă.

Banii, copilul și modelul parental

În primii ani de viață, nu avem nicio idee despre ce sunt banii, nicio reprezentare a monedelor și bancnotelor. Pe la vârsta de patru-cinci ani ne dăm seama că produsele de bază sunt achiziționate cu bani – pâine, o păpușă, jucării – și că, în consecință, pentru a ne satisface poftele, depindem de părinții noștri sau de cei care ne cresc. Până la pubertate, în viziunea

BANII ÎN CUPLU ȘI ÎN FAMILIE

noastră banii nu servesc decât la achiziționarea diverselor lucruri, pentru noi înșine sau pentru familie. Desigur, monedele sau bancnotele ne „vorbesc“, dar ceea ce ne spun nu are nici cea mai mică semnificație – sunt doar „hârtii care ies din pereți“, cum mi-a răspuns într-o zi, cu mult farmec, un copil de șapte ani, când l-am întrebat ce sunt banii. Reprezentarea lui era construită pornind de la gestul de a retrage bani de la un bancomat.

Un bancher mi-a povestit o istorioară semnificativă vizavi de acest subiect: întorcându-se într-o seară acasă după ce făcuse o tranzacție financiară în provincie, i-a arătat fiului său de zece ani un cec în valoare de douăzeci de milioane de euro primit din partea unui client. Copilul nu a scos niciun cuvânt – acea bucată de hârtie nu avea niciun sens în ochii lui – până când tatăl său nu i-a spus câte case, câte mașini, scutere, calculatoare, echipamente etc. poți cumpăra cu suma respectivă. Abia atunci copilul a fost impresionat de suma de bani și de mulțimea de obiecte care i-ar putea astfel aparține sau i-ar deveni accesibile.

Nevoile primare ale unui copil sunt hrana, fie ea solidă sau lichidă, și siguranța. Vrea să se sature, dar și să-i fie cald, să fie iubit, îngrijit și să nu se simtă în pericol sau nesiguranță. Starea de lipsuri, pe care o va regăsi în altă formă la maturitate, vizează așadar foamea, setea și absența mamei. Odată satisfăcute dorințele sale, copilul se odihnește și adoarme, dar le manifestă din nou în mod energic atunci când se trezește și le simte, întrucât potolirea lor rareori durează mult timp; potolirea dorințelor reprezintă o stare provizorie. Învățăm acest lucru la maturitate.

Potrivit lui Melanie Klein, discipolă a lui Freud, copilului care a stat la sânul mamei și a fost hrănit de ea i-au fost satisfăcute toate dorințele. Relația cu mama reprezintă o uniune, o

Nevoi, putere, dependență

fuziune idilică pe care ființa umană caută s-o regăsească toată viața. Iar pentru o mare parte dintre noi, „a face bani” înseamnă a redobândi siguranța, plăcerea oferită de sânul mamei. Banii alină nevoile esențiale ale omului, așa cum o face, în mod ideal, mama. Fugim după bani ca după un obiect arhaic idealizat, dar care se sustrage, asemenea sânelui, în mod constant, cu toate eforturile noastre de a pune stăpânire pe el.

Acest stadiu, numit în psihanaliză „oral”, ar sta la originea avidității, financiare sau de altă natură, la originea apetitului și chiar a bulimiei.

Dacă copilul știe încă de foarte devreme că poate obține satisfacție înghițind alimente, el descoperă, de asemenea, că își poate provoca plăcere și amânând defecarea sau eliminând excrementele. Această noțiune a fost dezvoltată de Freud în teoria sa despre sexualitatea infantilă în stadiul anal, pe care a completat-o în 1908, legând pentru totdeauna defecarea de bani. „Într-adevăr, peste tot unde domină sau persistă gândirea arhaică, în civilizațiile antice, în mituri, povești, superstiții, în gândirea inconștientă, în vise și nevroze, există o legătură între bani și excremente.”¹

Bineînțeles, copilul nu cunoaște încă importanța fecalelor lui; va deveni conștient de asta puțin mai târziu, în așa-numita etapă a dobândirii conceptului de curățenie, în relația cu mediul apropiat, ca dar sau, la limită, ca instrument de șantaj pentru a-și impune propria voință. Dintr-odată, defecarea devine un element important în relația cu familia și mai ales cu mama sa – sau cu persoana care ține locul mamei – din moment ce trebuie s-o asculte pe aceasta și să defecheze la ore fixe, într-un recipient adecvat, chiar dacă respectiva obligație

¹ Fără îndoială, din acest motiv spunem că „aurul pute” sau, dimpotrivă, că „banii n-au miros”; iar despre banii de proveniență îndoielnică spunem că sunt „murdari” și, de aceea, trebuie „spălați”. (n.a.)

BANII ÎN CUPLU ȘI ÎN FAMILIE

Îl întrerupe din activități care, în ochii lui, sunt mai interesante. Dar copilul, refuzând defecarea, poate atunci să se afirme și să intre într-un raport de opoziție – de ostilitate, spune psihanaliza – păstrând acest cadou potențial și bucurându-se de el singur, ceea ce ar corespunde premiselor avariției.

În lumina acestei explicații, excrementele devin un obiect de schimb sau de retenție, așa cum vor deveni, mai târziu în viață, banii. Excrementele sunt simbolurile unei comori pe care copilul o poate păstra în el și, prin asimilare, simbolurile unei puteri venerate. Să ne amintim scena din filmul *Ultimul împărat* de Bertolucci, în care excrementele copilului Pu-Yi sunt culese într-un vas prețios și transportate într-o cutie „la loc sigur” de către servitorii săi fascinați. Mai târziu, el va putea eventual să rememoreze importanța pentru sine și pentru ceilalți a ceea ce s-a detașat de el sau a ceea ce ar fi putut păstra cu titlu de plăcere personală și unică – ceea ce în psihanaliză se numește „efect retroactiv”. Este vorba, așadar, despre singurul mod în care copilul poate domina/influența o lume exterioară percepută ca amenințătoare, confruntându-se cu un pericol latent despre care nu poate vorbi adulților. Această atitudine de avariție se regăsește la adulții preocupați de control și de acumulare a bogăției, ca mijloc de protecție personală și liniștire. Păstrarea banilor e o modalitate de apărare și un baraj împotriva nesiguranței.

Următoarea relatare ilustrează frapant legăturile dintre retenție, materiile fecale și bogăția ascunsă. O doamnă în vârstă încetează din viață în vastul și frumosul său apartament cu șapte camere, situat în al XVI-lea arondisment al Parisului. Era o persoană bogată. La deschiderea succesiunii, notarul și presupușii moștenitori pătrund în apartamentul defunctei și sunt uimiți de mizeria și mirosul îngrozitor care domnește înăuntru. Bătrâna doamnă locuia într-o singură